

Luonnos laatusuosituksiksi iäkkäiden hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023.

Suosituksen ensisijaiseksi käyttötarkoitukseksi valittu iäkkäiden palvelujen kehittämisen, arvioinnin ja toimeenpanon tuki kuntien ja yhteistoiminta-alueiden päättäjille ja johdolle sekä valvontaviranomaisille sisältää riskin, että suosituksen tavoitteet eivät jalkaudu muille toimijoille, vaikka suosituksessa todetaan, että suositusta voivat hyödyntää myös muut tahot kuten sosiaali- ja terveystalvelujen tuottaja ja alan ammattilaiset, kolmas sektori sekä asiakkaat ja heidän omaisensa. Kohderyhmien priorisointi sisältää riskin siitä, että palvelujen kehittämiseksi välttämätön asiantuntija ja -asiakastieto ei välity päätöksentekijöille, koska suositus ei sisällä vuoropuhelua tukevia rakenteellisia ehdotuksia ja lisäksi riskin siitä, että päättäjätason ratkaisut koetaan vaikeina toimeenpanna arjen haastavissa tilanteissa.

Suositusta on hyvä täydentää arvioinnilla tai vähintään kuvauksella aiempien suositusten toimivuudesta ja vaikutuksista.

Laatusuositusten käytöstä ja vaikutuksista olisi hyvä toteuttaa arviointitutkimus.

Suositukseseen valitut aihealueet toimintakyvyn ylläpitäminen, vapaaehtoistyö, digitalisaatio ja uudet teknologiat, asuminen, asiakaslähtöisyys, asiakas- ja palveluohjaus, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, palvelujen laadun varmistaminen sekä vaikutusten arviointi ovat tarkoituksenmukaisia palvelujen järjestämisen ja tuottamisen näkökulmasta.

Suosituksen haasteena on kuitenkin näiden aihealueiden käsitteleminen pääsääntöisesti toisistaan irrallisina, jolloin kokonaisuudesta muodostuu fragmentaarinen ja suosituksella tavoiteltava toiminnan kokonaisuuden muutos jää osin hahmottomatta huolimatta luvussa 11.1 esitettyjä suositusten toimeenpanon ennakoituja hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia. Tätä ennakkointia tulisi täydentää myös riskien tunnistamisella ja arvioinnilla.

Esitetty tilasto- ja tutkimustieto on kattavaa, mutta kaipaa täydentämistä erityisesti palvelutarpeisiin ja niiden monimuotoisuuteen vastaamista koskevan tutkimustiedon osalta. Ks. esim. Kröger, T., van Aerschot, L., Mathew Puthenparambil, J. (2019) Ikääntyneiden hoivaköyhyys. Yhteiskuntapolitiikka 84(2), 124-134.

Tutkimustiedon yhteydessä on perusteltua tuoda esitettyä selkeämmin esille ne yhteiskunta- ja sosiaalipoliittiset haasteet, joita väestön ikääntyminen yhdessä alhaisen syntyvyyden ja työikäisen väestön laskun kanssa aiheuttavat ja joihin myös laatusuosituksen avulla haetaan ratkaisuja.

Suosituksessa ikääntyneet ihmiset esitetään verrattain homogeenisena ryhmänä, jonka toimintakyvyssä esiintyy vaihtelua. Suosituksen tutkimus- ja tilasto-osassa viitataan lyhyesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja runsaasti käyttäviin iäkkäisiin ihmisiin. Paljon sosiaali- ja terveyspalveluja tarvitsevien iäkkäiden ihmisten tuen, palvelujen sekä usein myös toimeentulon tarpeisiin vastaamiseksi tulee suosituksessa kiinnittää huomiota. Lisäksi suositusta on tarpeen täydentää informaatiolla myös ikääntyneistä vammaisista ihmisistä sekä maahanmuuttajataustaisista vammaisista ihmisistä.

Vapaaehtoistoiminnan vahvistamiseksi suosituksessa olisi hyvä pohtia myös työikäisten sekä eläköitymisikää lähestyvien henkilöiden rekrytointimuotoja ja -kanavia. Vapaaehtoistoimintaa organisoivien eläkeläis-, kansalais- sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen kehittämisen ja tutkimustoiminta tarjoaa tähän välineitä, joita voisi hyödyntää vapaaehtoistoiminnan hyvien käytäntöjen täydentämisessä.

Digitalisaatio ja uudet teknologiat esitetään suosituksessa palvelujen laadun parantamisen mahdollistajina. Samalla perustellusti kiinnitetään huomiota käytettävyyden-, osaamisen- ja tietoturvakysymyksiin sekä strategisten linjauksien tarpeisiin. Näitä kysymyksiä suosituksessa tulisi kuitenkin käsitellä yksityiskohtaisemmin ja osin myös esitettyä kriittisemmin tuoreen tutkimustiedon valossa: Ks. esim:

- Karhinen, J., Taipale, S., Tammelin, M., Hämäläinen, A., Hirvonen, H. & Oinas, T. 2019. *Vanhustyö ja teknologia. Jyväskylän yliopiston vanhustyön kyselytutkimus 2019: Katsaus tutkimusaineistoon. Saatavilla avoimesti* osoitteesta: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/65649>

- Van Aerscht, L., Parviainen, J. (2020) Robots responding to care needs? A multitasking care robot pursued for 25 years, available products offer simple entertainment and instrumental assistance. *Ethics Inf Technol* <https://doi.org/10.1007/s10676-020-09536-0>

Suosituksessa painotetaan tarpeellisesti digitaalisen syrjäytymisen torjumista. Teema tarvitsee suosituksessa kuitenkin laajemman käsittelyn. Digitaalisen syrjäytymisen ehkäisemistä kehitetään Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen rahoituksella toteutettavassa DigiIN -hankkeessa (<https://www.digiin.fi/>), jonka yhtenä työpakettina on ikäihmisten osallistaminen digitaaliseen palvelukulttuuriin.

DigiIN -hankkeen vertaisarvoidussa julkaisussa (Heponiemi, T., Jormanainen, V., Leemann, L., Manderbacka, K., Aalto, A-M. & Hyppönen, H. (2020) Digital divide in perceived benefits of online health care and social welfare services: a national cross-sectional survey study. *Journal of Medical Internet Research*. doi:10.2196/17616 <http://dx.doi.org/10.2196/17616>) tuodaan esille, että sosiaali- ja terveyspalvelujen digitalisoituessa digitaalisen syrjäytymisen riski kohtaa juuri niitä ihmisiä, jotka ovat eniten sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeessa: ihmisiä, jotka ovat sosioekonomisesta heikossa asemassa ja joilla on terveysongelmia tai ovat sosiaalisesti eristäytyneitä.

Palveluiden järjestämistä ja tuottamista käsitellään suosituksessa paljolti terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelujärjestelmien näkökulmista. Suositusta tulee täydentää sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen näkökulmilla ikääntyneiden ihmisten sosiaalista hyvinvointia ja osallisuutta keskeisesti turvaavina palvelumuotoina.

Luvun 7.3 suositukset palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta ovat monitasoisia ja niiden toteutuminen arjessa edellyttää toimivia rakenteita ja käytäntöjä vuoropuhelulle sekä yhteiselle kehittämiselle päättäjien, johdon ja työntekijöiden välillä. Tähän suosituksen ensisijaiseksi tarkoitukseksi valittu iäkkäiden palvelujen kehittämisen, arvioinnin ja toimeenpanon tuki kuntien ja yhteistoiminta-alueiden päättäjille ja johdolle sekä valvontaviranomaisille ei tarjoa riittävästi välineitä.

Asiakas- ja palveluohjauksen suosituksissa yhtenä järjestämisperiaatteena korostetaan asiakkaan palvelukokonaisuutta, johon sisältyy neuvontaa, palvelutarpeen arviointia, palvelupäätöksiä ja niiden toteuttamisen seurantaan. Sosiaalihuollon palvelujen osalta kyseessä on sosiaalihuollon toteuttaminen, joka tulee myös suosituksessa rajata sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden työksi asiakasturvallisuuden varmistamiseksi.

Asiakas- ja palveluohjauksen yksilötyöpainotteisuus vaatii täydennystä myös yhteisöllisen osallistavan ryhmämuotoisen palveluohjauksen vaikuttavista esimerkeistä. Ks. esim. <https://www.promeq.fi/loader.aspx?id=c2ac835c-942b-4f34-9fcc-c5f1023e165c>.

Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö sekä toimiva lähijohtaminen ovat keskiössä laadukkaiden palveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa. Suosituksessa painotetaan oikein osallistavaa johtamista sekä henkilöstön mahdollisuuksia osallistua työnsä kehittämiseen. Henkilöstön hyvinvointia tulee suosituksessa käsitellä laajemmin kiinnittämällä huomiota myös psykososiaalisen kuormituksen vähentämiseen sekä työväkivallan ja sen uhkien minimointiin.

Ikääntyneiden ihmisten erilaisiin tarpeisiin vastaaminen asiakas- ja potilasturvallisilla tavoilla edellyttää, että suosituksen luvussa 9.1 otetaan kantaa myös sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden tarpeeseen ja erityisosaamisen hyödyntämiseen.

Henkilöstön osaamisen kehittämistä koskevassa luvussa on välttämätöntä tarkastella lisäksi osaamisen varmentamiskäytäntöjen kehittämistarpeita myös omavalvonnan kehittäminen huomioon ottaen.

Omavalvonnan osalta suositus vaatii selkeää linjausta omavalvonnan tosiasiallisesta toimeenpanosta ja laadusta sekä omavalvontaa tukevan työkuulttuurin kehittämisestä.

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi luvussa 11.1 on arvokas lisä erityisesti suosituksen toimeenpanon arvioinnin kannalta. Luvusta puuttuu kuitenkin ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia koskeva suositus/suosituksia.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Jaana Manssila
erityisasiantuntija